

Litterære pusterom

Rapport fra første gaveperiode

11. mai 2021 - 1. desember 2022

Vi ble 11. mai 2021 tildelt 700 000 kroner til prosjektet Litterære pusterom i Rogaland. Den opprinnelige prosjektperioden varte fram til 1. juni 2022, men denne ble gjennom e-postutveksling med dere i september 2021 utvidet til 1. desember 2022.

Vi ble 11. mai 2022 tildelt ytterligere 500 000 kroner for å kunne fortsette prosjektet i en lengre periode. Aktivitetene pågår altså fremdeles. Vi rapporterer inn aktiviteter knyttet til utgifter tilsvarende 700 000 kroner, for å få utbetalt den første gaven.

Hovedmålet med prosjektet er å etablere litterære pusterom etter metoden shared reading.

Metoden går ut på at en sertifisert leseleder leser høyt i en gruppe og leder en reflekterende og undrende samtale om den litterære opplevelsen. Det er en litterær, personlig og sosial opplevelse. Metoden er utviklet av organisasjonen The Reader i England, og er brukt i bibliotek, i helse- og sosialsektoren, i fengsel og i rusomsorgen. Målet er å redusere ulikheter i kulturell kapital og åpne litteraturen for flere. Metoden er spesielt verdifull for mennesker som av forskjellige grunner er utenfor: Minoritetspråklige, vanskeligstilt ungdom, arbeidsledige, mennesker i fengsel eller som er syke eller i rehabilitering, fysisk eller psykisk.

Shared reading skiller seg fra lignende tiltak ved å ha lav terskel for deltakelse og ingen krav om kulturell kapital. Det handler ikke kun om litteratur, men om livsmestring og møter mellom mennesker.

Leselederkurs

Den største utgiftsposten har vært å kurse leseledere som kan holde lesegrupper. Vi har arrangert 6 leselederkurs og kurset til sammen 58 leseledere:

26.-28. mai 2021

Digitalt kurs med Linda Schade Andersen og Thor Magnus Tangerås – 12 deltakere

23.-25. august 2021

I fylkeshuset med Linda Schade Andersen og Thor Magnus Tangerås – 10 deltakere

19.-21. oktober 2021

I Folkets hus med Kari Hortman og Kirsten Muhle – 9 deltakere

7.-9. februar 2022

Digitalt kurs med Linda Schade Andersen og Thor Magnus Tangerås – 12 deltakere

7.-9. juni 2022

I Folkets hus med Kari Kolnes, Ingrid Bie Helgesen og Thale Dobbart – 7 deltakere

5.-7. september 2022

I Haugesund bibliotek med Ingrid Bie Helgesen og Thale Dobbart – 8 deltakere

Et leselederkurs pågår i 3 fulle arbeidsdager og kan ha maksimalt 12 deltakere. Man lærer hva som kjennetegner metoden og hvordan shared reading skiller seg fra ordinær høytlesning. Man lærer å

velge gode tekster, å bli bevisst rollen som leseleder og gode teknikker for å hjelpe deltakerne inn i teksten. Utgiftene til kursene er knyttet til honorar til kursholderne, eventuell reise og opphold for kursholderne, leie av lokale og bevertning for deltakerne. To av kursene har vært digitale på grunn av koronarestriksjoner. Utgiftene til de 6 kursene har variert med kursholder og lokasjon, men har i snitt vært på cirka 53 000 kroner per kurs, til sammen cirka 316 000 kroner.

Før prosjektperioden startet hadde vi allerede kurset 18 leseledere. De fleste jobber aktivt med metoden. Vi har per i dag 47 leseledere i folkebibliotekene i Rogaland, fordelt på 14 av totalt 23 kommuner. I tillegg har vi 4 leseledere i grunnskoler, 11 i videregående skoler, 1 i læringscenter og 9 frivillige, hovedsakelig pensjonister.

Lesegrupper

For å stimulere bibliotekene og andre aktører til å komme i gang med å holde lesegrupper, har vi gitt støtte. Aktørene har søkt om støtte på 3000 kroner for å holde ei lesegruppe. Støtten har kun gått til grupper med målgruppe som faller innenfor satsningsområdene til Sparebankstiftelsen, altså unge, minoritetsspråklige og andre som av ulike grunner er sårbare for utenforskap. Målet har vært å stimulere aktørene til å komme i gang, med ønske om at shared reading blir en fast aktivitet i tiden framover.

Støtten har hovedsakelig gått til offentlig ansatte etter en frikjøpingsmodell, der de 3000 kronene tilsvarer et dagsverk og dekker forberedelser som tekstvalg og markedsføring. En av leselederne som har fått støtte er selvstendig næringsdrivende (freelancer).

Til sammen har vi gitt støtte til 71 grupper og utbetalt cirka 213 000 kroner til lesegrupper, som piloter.

Hvor	Målgruppe	Når	Antall grupper
Haugesund bibliotek	Minoritetsspråklige unge voksne og voksne	Høst 2021 og vår 2022	8
Klepp bibliotek	Minoriteter og studenter	Høsten 2021	3
Klepp bibliotek	Minoriteter og studenter	Våren 2022	6
Sola bibliotek	Minoritetsspråklige voksne	Våren 2022	4
Time bibliotek	Ungdommer fra 12-16	Høsten 2021	5
Hå bibliotek - Åna kretsfengsel	Innsatte	Høst 2021 og vår 2022	20
Ungdomsklubben Metropolis og Randaberg VGS, ved Marianne Stenerud	Ungdommer	Vår og høst 2022	10
Hå bibliotek - Åna kretsfengsel	Innsatte	Høst 2021 og vår 2022	15
SUM			71

Utdanning av kursholdere i Rogaland

I løpet av våren 2022 fikk tre bibliotekansatte i Rogaland utdanning for å bli kursholdere på leselederkurs. Med lokale kursholdere blir det enklere og rimeligere å arrangere kurs. Fra før var det kun 4 aktive kursholdere i Norge. Sammen med våre tre kursholdere fra Rogaland deltok også en ansatt fra Møre og Romsdal fylkesbibliotek, slik at det nå totalt er 8 aktive kursholdere i Norge. Selv om det ennå ikke er konkrete planer om at våre kursholdere skal kurse andre steder i landet, har vi bidratt til å styrke feltet på landsbasis.

Thale Tjeldflaat Dobbert, Stavanger

Kari Kolnes, Sola

Ingrid Bie Helgesen, Haugesund

Utdanningen ble gitt av ansatte i organisasjonen The Reader i Liverpool, som har utviklet metoden. Både av hensyn til koronasitasjonen og økonomien, foregikk utdanningen digitalt.

Utgiftene gikk til honorar til The Reader samt frikjøp fra til sammen 7 arbeidsdager for hver av de 3 kursholderne.

Til sammen har vi brukt cirka 168 000 kroner på utdanning av kursholdere.

Andre gjennomførte aktiviteter som stimulerer til å få etablert metoden

Vi arrangerer jevnlig digitale lesegrupper for leseledere, slik at de skal få prøve seg som leseleder i trygge omgivelser så fort som mulig etter gjennomført kurs. Disse fungerer som nettverk for leselederne, og de får muligheten til å prøve ut tekster og dele erfaringer med hverandre.

«Shared reading: Kan litteratur redde liv?» var tema på det årlige Bibliotekseminaret under Kapittelfestivalen i september 2021, med følgende programposter:

- Developing the Shared Reading movement – two poems and a look at the last 25 years (foredrag på engelsk) ved Jane Davis
- Shared reading i Norge – litterære pusterom i Trøndelag og Møre og Romsdal ved Kari Hortman
- Shared reading – forskning på litteratur og mental helse ved Tine Riis Andersen

Foredragene er tilgjengelig online:

<https://youtu.be/Z6SUjLEKUHg?t=13168>

Gjennom det nasjonale prosjektet «Formidlingskompetanse i folkebibliotek», finansiert av Nasjonalbiblioteket, har vi dannet et fylkesnettverk for shared reading. Målsetningen er å styrke dette nettverket i tiden framover, og jobbe med felles nettressurs, nettverk for kursholdere, norsk kursmateriell, konferanser o.l.

Vestfold og Telemark fylkesbibliotek har laget en informasjonsfilm om shared reading:

<https://www.youtube.com/watch?v=gl-WJ2pX3J8>

Måloppnåelse – etablering av metoden og veien videre

Prosjektet har som mål å få etablert litterære pusterom etter metoden shared reading i fylket.

Det har vært mye aktivitet utover den som har fått direkte støtte fra gavekassens midler. Åtte av bibliotekene i Rogaland har løpende grupper som er åpne for alle, annonsert på sine nettsider. De fleste av disse ledes av leseledere som er kurset i prosjektperioden på grunn av gaven fra Sparebankstiftelsen. Deltakerne er fra ulike bakgrunn og alder, men mange av gruppene har minoritetsspråklige deltakere. Her er en liste over bibliotek med faste tilbud som er åpne for alle:

- Time bibliotek: <https://timebibliotek.no/calendar/>
- Tysvær bibliotek: <https://tysverbibliotek.no/litteraert-pusterom/>
- Haugesund bibliotek: <https://haugesundbibliotek.no/arrangementer/>
- Sjølvberget bibliotek og kulturhus: <https://www.xn--slvberget-l8a.no/Hva-skjer> (søk på Spa for hjernen)
- Vindafjord bibliotek: <https://www.vindafjord.kommune.no/Kalender/>
- Karmøy bibliotek: <https://bibliotek.karmoy.kommune.no/arrangementer/>
- Hå bibliotek, Nærbø: <https://www.facebook.com/hafolkebibliotek/events/>
- Klepp bibliotek: <https://kleppbibliotek.no/ny-kva-skjer/>

Det foregår også en del aktivitet for mer avgrensede målgrupper, og her er noen eksempler:

Skolebibliotekaren på Vågen VGS jobber med metoden og setter opp lesegrupper i skoletiden, i samarbeid med lærerne.

På Vardesenteret (kreftomsorgen) har en av våre frivillige leseledere satt opp lesegrupper for kreftsyke. Dette var en forlengelse av rekken med lesegrupper som var satt opp i forbindelse med Lesesenterets forskning på shared reading-metoden.

«Få praten i gang» var et prosjekt hos Sjølvberget for å forebygge ensomhet hos seniorer, og lesegrupper etter shared reading-metoden var et av tiltakene. Leselederne som ledet gruppene hadde deltatt på våre kurs, finansiert av gavemidlene

«Leselyst på morsmålet» er annet prosjekt på Sjølvberget, støttet av Nasjonalbiblioteket. Målet er å få flere med innvandrerbakgrunn og ett annet morsmål enn norsk til å lese og å bruke bibliotekets tjenester, samt å øke utlånet fra flerspråklig samling. Et av tiltakene er å arrangere lesegrupper på ulike språk, og leselederne har deltatt på kursene våre som er finansiert av gavemidlene. Det tilbys nå lesegrupper på arabisk, serbisk og fransk, annenhver uke på hvert språk. Det planlegges også å kurse en leseleder som behersker polsk, slik at tilbudet kan utvides.

Folkebibliotekene i Nord-fylket har samarbeidet med Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Helse Fonna om å sette opp lesegrupper for ungdom. BUP ønsket at disse skulle foregå på bibliotekene, altså utenfor helseinstitusjonen. Dessverre har vi ikke klart å få deltakere til disse gruppene, og de vil ikke fortsette i den formen framover.

Som nevnt over, har Lesesenteret ved UiS pågående forskning på feltet. Gjennom en kvalitativ studie har de utforsket kreftpasienters erfaringer med å delta i lesegrupper. Studien viste at lesegruppene opplevdes som et støttende miljø som dekket grunnleggende psykologiske behov for deltakerne.

“The reading group was experienced as a support for autonomy, competence, and relatedness and promoted a feeling of intrinsic motivation that brought about new dimensions in the participants’

lives.”

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.1017166/full>

Lesesenteret jobber nå med å få finansiert et nytt forskningsprosjekt på shared reading i skolen. Følgende to utfordringer motiverer til prosjektet: 1) Den dokumenterte økningen i psykiske helseplager hos ungdom. 2) Nedgangen i unges fritidslesing, mest omfattende rapportert i storskala lesevurderinger.

Vi tror og håper at vi gjennom vårt prosjekt og gavemidlene kan understøtte dette arbeidet. Det blir spennende å få forskning på om en vurderingsfri aktivitet, med fokus på leseopplevelse og menneskelig felleskap, kan ha effekt på læring, leseferdigheter, men også psykisk helse.

Som nevnt hadde vi problemer med å få ungdommer som deltakere til lesegruppene på bibliotekene da vi samarbeid med BUP. Det samme gjelder gruppene på Metropolis ungdomsklubb. Vi er overbevist om at metoden har mye å tilføre ungdom som målgruppe, men har ikke klart å nå ut til dem i deres fritid. Lesegruppene som har blitt satt opp på videregående skoler har derimot vært vellykket. Det blir spennende å se om Lesesenterets arbeid kan være med på å legitimere at det brukes undervisningstid på litterære pusterom. Vi vil fortsette å stimulere til at metoden brukes i videregående skoler i Rogaland.

Erfaringer fra leseledere

Ingrid Bie Helgesen, Haugesund folkebibliotek (fra e-post 15.11.2022)

Å få mulighet til å bli kursholder for leseledere har gitt meg et stort løft både faglig og personlig. At jeg får anledning til å bidra med å åpne opp litteraturen til ulike mennesker, kunne hjelpe mennesker til å forstå seg selv og andre bedre, er en gave jeg setter pris på og skal ta godt vare på. Å få observere hvordan litteraturen kan berøre på dypt personlige plan, gjør sterkt inntrykk. Vi har ledd og grått, undret oss sammen og brynt oss på hverandres ulike perspektiv.

Gro Elisabeth Nærland Reime, Hå folkebibliotek (i møte 10.11.2022)

Jeg var på kurs i oktober 2021, og kom i gang med grupper i januar 2022. I starten kom det kun noen få deltakere, men nå kommer det 8-10 hver gang. Gruppene foregår en gang per måned på dagtid, og de fleste deltakerne er eldre. Det kreves ingen påmelding for å delta. Noen kommer hver gang, mens andre kommer av og til. De fleste deltar aktivt i samtalen rundt litteraturen og flere har uttrykt at det betyr mye for dem å delta. Det er så fint å erfare at jeg kan stole på metoden! Man kan åpne opp for deling av personlige erfaringer og trygt gå tilbake til teksten. Shared reading kommer til å være en prioritert aktivitet på Hå folkebibliotek framover. Det tar litt tid å få etablert tilbudet, men det har kommet for å bli! Jeg er veldig glad for at jeg fikk gå på leselederkurs, og skulle ønske jeg kunne jobbe mye mer med shared reading.

Thale Dobbert, Sølvberget bibliotek og kulturhus (i møte 24.11.2022)

Gjennom utdannelsen for å bli kursholder har det svært inspirerende å erfare hvordan de jobber med metoden i England. Kontakten med The Reader Organisation har vært berikende, også for min egen praksis som leseleder. Gjennom shared reading får vi en tettere relasjon til bibliotekets brukere enn vi får gjennom noen andre tiltak. Vi kommer tett innpå folk, og deltakerne tett på hverandre, men den litterære teksten er alltid hovedsaken. Jeg har fått mange direkte tilbakemeldinger fra deltakerne om at dette tilbudet betyr svært mye for dem, på mange plan. Flere av deltakerne har et annet morsmål enn norsk, og får i lesegruppene norsk språkpraksis av en helt annen kvalitet enn de ellers får i hverdagen.

Gjennom denne metoden treffer vi godt på så mange av bibliotekets målsetninger, både ved å formidle litteratur og motvirke utenforskap. Det krever motiverte ansatte, er ressurskrevende og tar tid å komme i gang, men det gir stor gevinst.

Øverst fra venstre: Gro Elisabeth Nærland Reime, Marianne Stenerud, Kari Kolnes, Henriette Primberg, Thale Dobbert, Anne Liv Tønnessen, Ingrid Bie Helgesen og Yngve Anda

Marianne Stenerud, forteller (fra skriftlig rapport mottatt 14.11.2022)

Elevene på Randaberg VGS lyttet godt til høytlesningen og deltok aktivt i samtalene, både gjennom lytting til hverandre og muntlig deltagelse. Lærerne gav veldig god respons på mitt besøk og opplevelsen av å delta på Shared reading. De påpekte at i flere av klassene åpnet denne undre og åpne samtaleformen opp for at elever som ellers ikke uttrykker seg så mye muntlig, kom på banen. De sa metoden fikk flere til å slippe seg litt mer løs, ikke var så redd for å si feil eller å tolke ting feil. En lærer sa at hun ble kjent på elevene på en annen måte og viste andre sider av seg selv. En annen lærer sa at den kulturelle bakgrunnen til elevene kom tydeligere frem i deltagelsen i samtalene og at dette var veldig positivt og spennende å observere.

For meg var det veldig givende å holde Shared reading grupper sammen med elever på videregående skole. Jeg er litt overveldet og glad over den gode responsen fra lærerne.

Anne Liv Tønnessen, frivillig leseleder og pensjonist (fra melding i Messenger 25.11.2022)

Det har vært veldig fint å være leseleder på Vardesenteret i høst. Deltakerne er svært lydhøre og har mange innspill til tekstene som beriker både hverandre og meg. Noen er blitt lånere på biblioteket og leser mer. Jeg skal fortsette med dette våren 2023.

Kari Kolnes, Sola folkebibliotek (skrevet på leseledernes faggruppe på Facebook 27.05.2021)

Ville bare dele en god erfaring her inne. Mitt bibliotek har fått midler fra Rogaland fylkeskommune til å gjennomføre et pilotprosjekt som omhandler Shared reading for fremmedspråklige. I dag hadde jeg en test-lesegruppe for en liten klasse ved voksenopplæringen i kommunen. Vi var 8 stk til sammen. De er på nivå B2 i norskundervisningen nå. Jeg gjenbrakte novellen "Det grønne monsteret av Haruki Murakami, og leste diktet "Noen dager og andre dager" av Gro Dahle.

Det var en kjempesuksess! Selv om ikke alle forstod alle ordene i teksten, så fikk vi veldig gode samtaler som definitivt fanget essensen i teksten, og alle var mer eller mindre delaktige i samtalen. Så nå har jeg en god erfaring med i bagasjen når jeg skal planlegge og gjennomføre resten av pilotprosjektet.

Yngve Anda, Sølvberget bibliotek og kulturhus (skrevet på Leseledernes faggruppe på Facebook 19.05.2022)

Jeg hadde min andre Lecture partagée - shared reading på fransk i dag. Jeg leste en «offisiell» oversettelse av Prestegaarden av Alexander Kielland, samt en fin oversettelse av diktet Saknad av Ivar Aasen som jeg fant på nettet. Deltakerne var franskmenn, fransktalende nordmenn og fransktalende ukrainere. Skulle vart en time, ble nesten to! Og alle satt igjen da jeg bare måtte gå og stenge bibliotekssranken. [...] Rett og slett en utrolig kjekk kveld!

Henriette Primberg, Vågen VGS (skrevet på Facebook 28.05.2021)

I dag er jeg ferdig med kurset Shared reading, og vil nå få diplom som Leseleder. Det er jeg faktisk ganske stolt av. Jeg har hatt lyst til å ta kurset lenge, men det har vært for dyrt. Men nå var det blitt rimeligere og innenfor vårt kursbudsjett, og til slutt endte det med at fylkeskommunen sponset kurset, slik at det ble gratis.

Nå er jeg en av 200 Leseledere i Norge.

Det 3 dager lange kurset (digitalt for første gang, p.g.a. koronasituasjonen) var intenst og fantastisk, med ekstremt gode kursledere. For første gang på lenge kunne jeg (og de andre) virkelig fordype meg i litteraturen. Og jeg ble minnet på hvorfor jeg ble bibliotekar: fordi jeg bl.a. vil formidle litteratur som berører, litteratur som kan bety en forskjell i et menneskes liv. Litteratur som presenteres uten analyse og rett eller feil svar, men som vokser i dybde og forståelse i dynamikken mellom mennesker som diskuterer sammen, som gir hverandre nye innfallsvinkler, som utvider horisonten til hverandre, mennesker som gir rørende/morsomme/interessante historier fra eget liv, knyttet til teksten.